

Wyrok z dnia 2 grudnia 2004 r.

I PK 80/04

Udzielenie pełnomocnictwa do nawiązania umowy o pracę nie jest równoznaczne z upoważnieniem do zawarcia umowy o zakazie konkurencji po ustaniu stosunku pracy.

Przewodniczący SSN Herbert Szurgacz, Sędziowie SN: Krystyna Bednarczyk, Andrzej Wróbel (sprawozdawca).

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 2 grudnia 2004 r. sprawy z powództwa Piotra K. przeciwko P. Zakładom Papierniczym SA w P. o odszkodowanie, na skutek kasacji strony pozwanej od wyroku Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Kaliszu z dnia 11 grudnia 2003 r. [...]

1. z m i e n i ł zaskarżony wyrok i oddalił apelację,
2. zasądził od powoda na rzecz strony pozwanej kwotę 1.800 (tysiąc osiemset) złotych tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym.

U z a s a d n i e

Powód Piotr K. był zatrudniony w P. Zakładach Papierniczych SA w P. od 15 lipca 1997 r. do 20 kwietnia 1999 r. Uchwałą rady nadzorczej z dnia 27 października 1997r. [...] powołano powoda na stanowisko prezesa zarządu PZP SA. Z kolei uchwałą [...] rada nadzorcza określiła warunki umowy. Marek K. przewodniczący rady nadzorczej P. Zakładów Papierniczych SA w P. dnia 21 października 1997 r. zawarł z powodem umowę o zakazie konkurencji. Z postanowień wstępnych przedmiotowej umowy wynikało, że Marek K. upoważniony był do zawarcia umowy uchwałą rady nadzorczej [...] z dnia 21 marca 1997 r. na podstawie art. 16. 1 statutu Spółki. Umowa została sporządzona w trzech jednobrzmiących egzemplarzach. Oddzielnie do zawarcia z powodem umowy o zakazie konkurencji nie została podjęta odrębna uchwała rady nadzorczej.

Powód przebywał na zwolnieniu lekarskim od grudnia 1998 r. do 2 września 1999 r. Dnia 19 stycznia 1999 r. powoda odwołano ze stanowiska prezesa zarządu.

Zarząd pozwanej spółki pismem z dnia 17 marca 1999 r. zwolnił, powoda z obowiązku niepodejmowania działalności konkurencyjnej określonej w umowie o zakazie konkurencji.

Powód podjął pracę i został zatrudniony w nowej firmie od 29 października 1999 r. Zdaniem powoda działalność firmy, w której podjął pracę nie pokrywa się z działalnością PZP SA w P., ponieważ firma ta produkuje inne opakowania aniżeli pozwana spółka. Powód w pozwie z dnia 31 maja 1999 r. skierowanym przeciwko P. Zakładom Papierniczym SA wniósł o zasądzenie odszkodowania zgodnie z postanowieniami o zakazie konkurencji w wysokości 29.580 zł. wraz z należnymi odsetkami.

Pozwane P. Zakłady Papiernicze SA w P. wniósł o oddalenie powództwa; w uzasadnieniu podniósł, iż pismem z dnia 17 marca 1999 r., zwolnił powoda z obowiązku powstrzymywania się od działań konkurencyjnych, co powoduje brak obowiązku wypłaty wynagrodzenia za powstrzymywanie się przez powoda od podejmowania działań konkurencyjnych.

Sąd Rejonowy-Sąd Pracy w Jarocinie wyrokiem z dnia 30 czerwca 2003 r. [...] oddalił powództwo. W oparciu o powyższe ustalenia Sąd pierwszej instancji uznał, iż Marek K. - będąc pełnomocnikiem w rozumieniu art. 374 k.h. - nie został upoważniony uchwałą Rady Nadzorczej [...] do zawarcia z powodem Piotrem K. umowy o zakazie konkurencji. Z uwagi na fakt, iż nie została również podjęta żadna uchwała w przedmiocie zawarcia z powodem umowy o zakazie konkurencji, doszło do naruszenia przepisu 374 k.h., co w konsekwencji spowodowało nieważność czynności prawnej ze względu na treść art. 58 § 1 k.c.

Apelację od powyższego wyroku złożył powód wnosząc o zmianę przedmiotowego wyroku i uwzględnienie powództwa w całości, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi pierwszej instancji. Podstaw do wniesienia apelacji skarżący upatrywał w obrazie przepisów prawa materialnego, tj. art. 374 k.h. oraz art. 58 k.c. przez błędną ich interpretację oraz w obrazie przepisów postępowania, tj. art. 233 § 1 i 2 k.p.c., a w szczególności polegającą na niewyjaśnieniu wszystkich okoliczności faktycznych w aspekcie określenia zasad zawierania umów o zakazie konkurencji, istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy.

Pozwany wniósł o oddalenie apelacji.

Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Kaliszu wyrokiem z dnia 11 grudnia 2003 r. [...] zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że zasądził od pozwanego P. Zakładów Papierniczych SA w P. na rzecz powoda Piotra K. kwotę 29.580 zł (dwadzieścia dziewięć tysięcy pięćset osiemdziesiąt złotych) z odsetkami ustawowymi od dnia 2 czerwca 2000 r. do dnia zapłaty. Sąd Okręgowy zauważył, że z poczynionych przez Sąd pierwszej instancji ustaleń wynika, że strony, tj. powód Piotr K. i pozwana Spółka P. Zakłady Papiernicze SA w P., w dniu 27 października 1997 r. zawarły umowę o zakazie konkurencji. Punkt 8 przedmiotowej umowy stanowił, iż pracodawca może zwolnić pracownika z zobowiązania, o którym mowa w pkt 6. Zgoda na powyższe zwalnia jednocześnie pracodawcę z obowiązku wypłaty wynagrodzenia, o którym mowa w pkt 7. Zarząd pozwanej spółki pismem z dnia 17 marca 1999 r. zwolnił powoda z obowiązku niepodjęcia działalności konkurencyjnej określonej w umowie o zakazie konkurencji. Do rozwiązania umowy o zakazie konkurencji jako umowy wzajemnie zobowiązującej konieczne jest zgodne oświadczenie woli obu stron. Z uwagi na fakt, iż powód nigdy takowej zgody nie wyraził, jednostronne oświadczenie pozwanego złożone w tym zakresie nie wywołało żadnych skutków prawnych.

W ocenie Sądu drugiej instancji interpretacja art. 374 k.h. dokonana przez Sąd pierwszej instancji na tle rozpatrywanego stanu faktycznego jest błędna, gdyż z treści powyższego artykułu wyraźnie wynika, iż do reprezentacji spółki w umowach zawieranych pomiędzy spółką a członkami zarządu uprawniona jest rada nadzorcza bądź powołani do tego specjalną uchwałą pełnomocnicy. Istotne jest więc rozdzielenie kompetencji rady nadzorczej i pełnomocników. W umowach zawieranych pomiędzy spółką a członkiem zarządu w świetle art. 374 k.h. spółkę reprezentować może również rada nadzorcza. Uprawnienie rady nadzorczej do reprezentowania spółki w umowach z członkami zarządu opiera się na ustawie, nie jest zatem konieczna uprzednia odpowiednia uchwała walnego zgromadzenia. Ewentualne uchwały rady nadzorczej w tym przedmiocie mogą pełnić jedynie rolę organizacyjną, uściślając zasady pracy tego kolegialnego organu w praktyce.

W przedmiotowej sprawie uchwałą rady nadzorczej P. Zakładów Papierniczych SA [...] na posiedzeniu w dniu 21 marca 1997 r. przewodniczący rady nadzorczej został upoważniony do samodzielnego dokonywania w imieniu rady nadzorczej wszelkich czynności faktycznych, prawnych i procesowych w zakresie objętym art.

374 k.h. Tak więc Marek K., będąc upoważniony w dniu 21 marca 1997 r. do dokonywania w imieniu rady między innymi czynności prawnych mógł zawrzeć w dniu 27 października 1997 r. z powodem Piotrem K. umowę o zakazie konkurencji.

Biorąc powyższe pod uwagę Sąd Okręgowy uznał, iż przewodniczący rady nadzorczej w rozumieniu przepisu art. 374 k.h. nie jest „pełnomocnikiem”, ale osobą reprezentującą organ spółki przy zawieraniu umów z członkiem zarządu. Według Sądu Okręgowego, zgromadzony przez Sąd pierwszej instancji materiał dowodowy pozwalał na wydanie merytorycznego orzeczenia bez potrzeby przeprowadzania dowodu ze wszystkich protokołów rady nadzorczej oraz dowodu w postaci przesłuchania wszystkich członków rady nadzorczej na okoliczność zawierania umów o zakazie konkurencji.

Od powyższego wyroku Sądu Okręgowego pozwany złożył kasację, wnosząc o uchylenie w całości zaskarżonego wyroku Sądu Okręgowego w Kaliszu i przekazanie sprawy do ponownego rozpatrzenia lub o zmianę w całości zaskarżanego wyroku Sądu Okręgowego w Kaliszu, poprzez orzeczenie o oddaleniu apelacji powoda od wyroku Sądu Rejonowego w Jarocinie z dnia 30 czerwca 2003 r. [...] oraz o orzeczenie o kosztach postępowania, poprzez przyznanie pozwanemu od powoda zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego według norm przepisanych, ponadto o przyznanie pozwanemu od powoda zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego według norm przepisanych.

Zaskarżonemu wyrokowi zarzucono naruszenie prawa materialnego poprzez niewłaściwe zastosowanie przepisu art. 353¹ k.c. w związku z art. 300 k.p. i art. 101² § 1 i 2 k.p., poprzez ich błędną wykładnię polegającą na uznaniu braku podstaw do zastosowania wyrażonej w art. 353¹ k.c. zasady swobody umów do umowy o zakazie konkurencji po ustaniu stosunku pracy; naruszenie przepisu art. 374 k.h. poprzez błędną jego wykładnię i niewłaściwe zastosowanie polegające na uznaniu, iż zwyczajowo delegowany lub posiadający stałe upoważnienie do działania za radę nadzorczą przy czynnościach prawnych określonych w art. 374 k.h. członek rady nadzorczej posiada jednocześnie, sprzeczne z zasadą kolegialności działania oraz zasadą wyrażania woli przez radę w drodze uchwały, umocowanie do samodzielnego decydowania o dokonaniu określonej czynności prawnej oraz o jej treści bez konieczności uprzedniego podjęcia przez radę nadzorczą uchwały wyrażającej wolę dokonania określonej czynności prawnej z członkiem zarządu o konkretnej treści. Naruszenie przepisów postępowania, które miało istotny wpływ na wynik sprawy, to

jest 382 k.p.c. poprzez nierozważenie wszystkich istotnych dla sprawy okoliczności faktycznych dotyczących zwyczajowej praktyki działania rady nadzorczej pozwanej Spółki w zakresie czynności prawnych z członkami zarządu pozwanej.

Jako okoliczności uzasadniające rozpoznanie kasacji wskazano, iż zaskarżony wyrok oczywiście narusza prawo poprzez wykazane wyżej błędne rozumienie i stosowanie przepisów Kodeksu handlowego odnoszących się do podstawowych zasad funkcjonowania organów kolegialnych, takich jak rada nadzorcza. Nie sposób przyjąć i godzić się na wykładnię przepisów Kodeksu handlowego, która prowadzi do ustalenia istnienia możliwości scedowania na jednego z członków rady nadzorczej uprawnień decyzyjnych rady. Stanowi to zaprzeczenie kolegialnego charakteru tego organu spółki oraz uchybia zasadzie wyrażania woli stanowiącej przez ten organ wyłącznie w drodze uchwał, a nie czynności jednego członka rady.

Równie prawdopodobna, jak błędna wykładnia lub błędne zastosowanie przepisów Kodeksu handlowego, wydaje się, według skarżącego, błędna ocena dowodu w postaci uchwały upoważniającej konkretnego członka rady nadzorczej do stałego działania za radę przy dokonywaniu czynności z członkami zarządu spółki. Niezrozumienie treści tej uchwały, w istocie oddającej jedynie wolę rady nadzorczej, aby określony członek rady samodzielnie występował za radę przy określonych czynnościach prawnych, a nie udzielającej temu członkowi rady mocy stanowiącej i decydującej, co do dokonania tych czynności, także przesądzałoby o oczywistym naruszeniu prawa przez Sąd drugiej instancji. Brak w przepisach Kodeksu handlowego postanowień tożsamyh z przepisem art. 46 § 1 pkt 8 *in fine* Prawa spółdzielczego nie umożliwia wyciągania takich wniosków, co do charakteru i znaczenia uchwały rady nadzorczej pozwanej Spółki z dnia 21 marca 1997 r. [...], jak uczynił to Sąd Okręgowy.

Ponadto - zdaniem strony pozwanej - w niniejszej sprawie, pojawiają się dwa istotne zagadnienia prawne. Po pierwsze, chodzi o możliwość (prawną skuteczność) zawarcia w umowie o zakazie konkurencji klauzuli, mocą której pracownik zwolniony zostaje z obowiązku powstrzymywania się od działalności konkurencyjnej wobec pracodawcy z konsekwencją w postaci zwolnienia pracodawcy z obowiązku wypłaty odszkodowania z tytułu niepodejmowania działalności konkurencyjnej wobec pracodawcy. Wydaje się zatem uzasadnione twierdzenie, iż konieczne staje się jednoznaczne i pełne odniesienie się Sądu Najwyższego do problematyki klauzul umownych mających w świetle przepisu art. 353¹ k.c. w związku z art. 300 k.p. doprowa-

dzić do rozwiązania umów o zakazie konkurencji określonych w art. 101¹ § 1 k.p. i art. 101² § 1 k.p. albo do skutków równoważnych, mających na celu zwolnienie stron tych umów ze wzajemnych obowiązków, w tym obowiązku wypłaty odszkodowania przez pracodawcę. Przedmiotowy wyrok Sądu Okręgowego wyraża brak jednolitości orzecznictwa sądowego w tym zakresie i wymaga - zdaniem strony wnoszącej kasację - wypowiedzenia się co do tego zagadnienia przez Sąd Najwyższy.

Po drugie, niejako przy okazji umowy o zakazie konkurencji zawartej z członkiem zarządu spółki kapitałowej, pojawia się kwestia konieczności umocowania do zawarcia umów - w tym z zakresu prawa pracy - z członkiem zarządu takiej spółki. Sąd Najwyższy w orzeczeniu z dnia 2 października 2003 r. , I PK 453/02, uznał, iż umowa o zakazie konkurencji jest odrębną od umowy o pracę i niezależnie od tego czy występuje w treści umowy o pracę czy osobno, wymaga dla pełnomocnika walnego zgromadzenia - czy jak należy wnosić dla reprezentanta rady nadzorczej również - umocowania w postaci nie tylko formalnego wyznaczenia danej osoby do zawarcia umowy ale umocowania „merytorycznego”. Merytorycznego w sensie istnienia uchwały właściwego organu spółki stanowiącego podstawę dokonania z członkiem zarządu czynności prawnej o określonej treści. Podnieść należy, że pomimo zwrócenia przez stronę pozwaną na rozprawie apelacyjnej uwagi na treść tego orzeczenia Sądu Najwyższego, nie zostało to odnotowane ani skomentowane w wyroku przez Sąd drugiej instancji. Oznacza to zatem konieczność zwrócenia uwagi na to zagadnienie w praktyce orzeczniczej Sądu Najwyższego, tak aby było ono zauważane w praktyce sądów powszechnych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Kasacja ma usprawiedliwione podstawy. Trafny jest zarzut naruszenia zaskarżonym wyrokiem przepisu art. 374 k.h. W rozpoznawanej sprawie jest niesporne, że rada nadzorcza P. Zakładów Papierniczych SA uchwałą [...] z dnia 21 marca 1997 r. upoważniła przewodniczącego rady nadzorczej Marka K. do samodzielnego dokonywania w imieniu rady nadzorczej wszelkich czynności faktycznych, prawnych i procesowych w zakresie objętym art. 374 k.h., oraz że rada nadzorcza uchwałą [...] określiła warunki umowy o pracę powoda i upoważniła przewodniczącego rady nadzorczej do zawarcia umowy o pracę z powodem, a także że Marek K. zawarł w dniu 27

października 1997 r. z powodem Piotrem K. - prezesem zarządu umowę o zakazie konkurencji.

W świetle tych okoliczności wymaga wyjaśnienia, czy umowa o zakazie konkurencji z członkiem zarządu spółki akcyjnej wymaga osobnego - od umocowania do zawarcia umowy o pracę - umocowania oraz czy umowa o zakazie konkurencji może być skutecznie zawarta przez przewodniczącego rady nadzorczej spółki upoważnionego uchwałą tej rady nadzorczej do podejmowania wszelkich czynności w zakresie art. 374 k.h.

W związku z tym pierwszym zagadnieniem prawnym należy wskazać, że Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wyroku z dnia 2 października 2003 r., I PK 453/02 (OSNP 2004 nr 19, poz. 331), opowiedział się za odrębnością tak zwanej klauzuli konkurencyjnej, czyli umowy o zakazie prowadzenia działalności konkurencyjnej po ustaniu stosunku pracy, od umowy o pracę, stwierdzając między innymi, że „w przepisie art. 101² § 1 k.p. regulującym tę klauzulę znajduje się odesłanie do odpowiedniego stosowania art. 101¹ § 1 k.p. Odrębna umowa w rozumieniu art. 101¹ § 1 k.p. to umowa niewchodząca w skład umowy o pracę, ale niekoniecznie odrębny, inny dokument. Sporządzenie "odrębnej" umowy o zakazie konkurencji może nastąpić w tym samym czasie i w tym samym dokumencie, co umowy o pracę, może to także nastąpić w oddzielnym dokumencie, w tym samym lub późniejszym czasie, jednakże w czasie trwania stosunku pracy. Sporządzenie jednego dokumentu jest dopuszczalne także w przypadku umowy o zakazie konkurencji po ustaniu stosunku pracy zawieranej łącznie z umową o pracę. Nie znaczy to jednak, że zakaz ten (klauzula) wchodzi do treści stosunku pracy jako element umowy. Klauzula jest silnie związana ze stosunkiem pracy, jest to umowa prawa pracy, jest jednak umową odrębną, pochodną od stosunku pracy, ale odnoszącą się do czasu po jego wyekspirowaniu. Klauzula konkurencyjna nie jest objęta umową o pracę, nawet wówczas, gdy zamieszczona jest w treści dokumentu, w którym umowę o pracę spisano. Dlatego też nie można twierdzić, że pełnomocnictwo do zawarcia umowy o pracę obejmuje również - niejako z istoty rzeczy - upoważnienie do zawarcia umowy o zakazie konkurencji po ustaniu stosunku pracy.” Przyjmując, że są to dwie odrębne, różne umowy, Sąd Najwyższy trafnie uznał, że „do zawarcia klauzuli konkurencyjnej potrzebne jest oddzielne pełnomocnictwo. Oddzielność odnosi się do zakresu umocowania, a nie do dokumentu lub aktu udzielenia pełnomocnictwa. Zawarcie klauzuli konkurencyjnej z powołaniem się na umocowanie do zawarcia umowy o pracę oznacza przekroczenie granic umo-

cowania pełnomocnika. Zgodnie z art. 203 k.h., w umowach między spółką a członkami zarządu spółkę reprezentować mogli tylko rada nadzorcza lub pełnomocnicy ustanowieni przez zgromadzenie wspólników. Są to pełnomocnicy specyficzni, bo chodzi o reprezentację spółki jako osoby prawnej w konkretnych czynnościach prawnych. Z ustanowienia pełnomocników do zawarcia umowy o pracę nie wynika upoważnienie tych osób do zawarcia klauzuli konkurencyjnej. Byłaby to niedopuszczalna „nadinterpretacja” treści pełnomocnictwa, czyli rozszerzenie jego zakresu w drodze nieuprawnionej interpretacji oświadczenia woli. Dla skutecznego ustanowienia przez zgromadzenie wspólników pełnomocników upoważnionych do zawarcia klauzuli konkurencyjnej konieczne byłoby wyraźne upoważnienie z określeniem istotnych, zasadniczych elementów tej odrębnej umowy.” Podzielając powyższą argumentację, należy zatem stwierdzić, że dla skutecznego zawarcia z prezesem zarządu spółki akcyjnej umowy o zakazie konkurencji po ustaniu stosunku pracy (art. 101² § 1 i 2 k.p.) nie jest wystarczające umocowanie do zawarcia z nim umowy o pracę, lecz konieczne jest odrębne umocowanie do zawarcia umowy o zakazie konkurencji po ustaniu stosunku pracy z określeniem istotnych postanowień tej umowy.

Odnosnie do drugiego zagadnienia prawnego należy stwierdzić, że jeżeli walne zgromadzenie nie powołało uchwałą pełnomocnika do zawarcia z członkiem zarządu spółki akcyjnej umowy o zakazie konkurencji po ustaniu stosunku pracy, to spółkę w tej umowie reprezentuje rada nadzorcza, przy czym rada nadzorcza nie może skutecznie upoważnić przewodniczącego rady nadzorczej do wykonywania w jej imieniu określonego w art. 374 k.h. prawa reprezentowania spółki. Jeżeli zatem rada nadzorcza upoważniła swojego przewodniczącego do „samodzielnego dokonywania w imieniu rady nadzorczej wszelkich czynności faktycznych, prawnych i procesowych w zakresie objętym art. 374 k.h.”, to zawarcie z prezesem zarządu spółki przez tak „umocowanego” przewodniczącego rady nadzorczej umowy o zakazie konkurencji po ustaniu stosunku pracy, nie może być uważane za działanie rady nadzorczej reprezentującej spółkę.

W konsekwencji należy przyjąć, że przewodniczący rady nadzorczej Marek K. nie miał należytego umocowania do zawarcia w imieniu Spółki akcyjnej z prezesem zarządu tej Spółki umowy o zakazie konkurencji po ustaniu stosunku pracy, a zatem jak trafnie przyjął Sąd pierwszej instancji, umowa ta jest nieważna na podstawie art. 58 § 1 k.c. W tej sytuacji zbędne jest rozstrzygnięcie o zasadności zarzutu naruszenia

zaskarżonym wyrokiem przepisu art. 353¹ k.c. w związku z art. 300 k.p. i art. 101² §
1 i 2 k.p.

Biorąc powyższe pod rozwagę, Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji.

=====